
مطالعات اسلام‌شناسی و شیعه‌شناسی در دانشگاه‌های ایالات متحده آمریکا

محمد روحانی*

حقوق اسلامی در عصر معاصر قرار دارد و این تمرکز، علایق و شرایط مناسب این مطالعه را در بستر تاریخی ایجاد می‌کند. اهداف اصلی مطالعات حقوق اسلامی از طریق استادان و اعضای هیأت علمی متخصص، استادان میهمان، تحقیق و پژوهش، سخنرانی و برنامه‌های انتشاراتی دانشگاه هاروارد محقق می‌شود و به این وسیله، سطح تخصصی و مورد نیاز را برای دانشجویان دانشکده حقوق، بخصوص آن دسته از دانشجویانی که از کشورهای اسلامی آمده‌اند، فراهم می‌آورد. تربیت محققان غربی در زمینه حقوق اسلامی، تربیت

دانشگاه هاروارد این دانشگاه یکی از بزرگ‌ترین و مهم‌ترین دانشگاه‌های سراسر ایالات متحده آمریکا است. برنامه مطالعاتی حقوق اسلامی، که در دانشکده حقوق از سال ۱۹۹۱ فعال شده، مقدمات تشکیل یک مرکز فراگیر مطالعات اسلامی را در دانشگاه «هاروارد» فراهم آورده است. هم‌اکنون برنامه مطالعات حقوق اسلامی به دنبال لایه‌های درونی حقوق اسلامی به عنوان یکی از نظام‌های حقوق اساسی در جهان مطرح است و سعی دارد دانشجویان را با حقوق اسلامی آشنا سازد. تمرکز اصلی برنامه مطالعات

ارائه شده و همچنین همایش‌ها و سخنرانی‌های برگزار شده و همچنین نام برخی از استادان و سخنرانان آن‌ها اشاره می‌کنیم:

۱. حقوق مقایسه‌ای: نظام حقوقی اسلام / مدرّس: فرانک ووگل؛
۲. اندیشه حقوقی اسلام معاصر: حقوق، دولت و نظم جهانی / مدرّس: فرانک ووگل؛
۳. نظریه حقوقی اسلام / مدرّس: آرون زیسوف (Aron Zysow)؛
۴. تمدن‌های اسلامی؛ مطالعه‌ای در حقوق اسلامی: دکترین حقوقی اولیه سنتی / مدرّس: رضوان السعید؛
۵. فمینیسم در اسلام / مدرّس: کریستینا جونز پاولی (Christina Jones-Pauly)؛
۶. حقوق مقایسه‌ای: خاورمیانه عرب؛
۷. نظام‌های قانون اساسی اسلامی؛
۸. حقوق بشر و اسلام؛
۹. حقوق اسلامی؛
۱۰. نظام فقهی اسلام؛
۱۱. حقوق، دولت و نظم جهانی؛
۱۲. شکل‌گیری مجدد اخلاق، حقوق و اختیارات مذهبی در مصر در اوایل قرن ۱۹ / سخنران: طلال اسد؛
۱۳. بن لادن از کجا آمد؟ تقاطع بین

محققان جوان و ارائه تحقیقات و پژوهش‌هایی در باب حقوق اسلامی از اهداف اصلی برنامه این دانشگاه است.

دانشکده حقوق در سه مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا برنامه مطالعات حقوق اسلامی را دنبال می‌کند.

پژوهش نیز در این برنامه از جایگاه خاصی برخوردار است که عموماً از جانب اعضای هیأت علمی ارائه می‌شود که در این بین، می‌توان به «حقوق اسلامی و نظام حقوقی - مطالعه‌ای در عربستان سعودی»، «حرکت به سمت نظام مالی اسلامی در پاکستان»، «حقوق اسلامی و اقتصاد» و «تفاسیر فقهی اسلامی، مراجع و فتاوا» اشاره کرد. همچنین استادان بنامی از جهان اسلام به صورت ثابت و میهمان در برنامه‌های اسلامی دانشگاه به عنوان مدرّس و یا سخنران شرکت دارند.

فرانک ووگل (Franke Vogel) (مدیر برنامه مطالعات حقوق اسلامی و استاد حقوق)، پری بیرمن (Peri Bearman)، عبدالکریم سرورش، لسلی ویلکینز (Lesley Wilkins)، حسن عباسی، لعیا جنیدی و محسن کدیور از استادان کنونی و سال‌های گذشته دانشکده حقوق هستند. در اینجا، به نام برخی از دروس

رابطه با مسئله تشیع فعالیت می‌کند. بخش مطالعات علوم اسلامی این دانشگاه در مقطع دکترا دانشجویان می‌پذیرد. دوره دکترای مطالعات علوم اسلامی برای تربیت دانشجویان در سطوح عالی در رابطه با اسلام راه‌اندازی شده است. این دوره یکی از ده دوره دپارتمان علوم مذهبی دانشگاه «ییل» به حساب می‌آید که دانشجویان، محققان، و استادان شاخه‌های گوناگون اسلام و از جمله تشیع را مورد تحقیق و پژوهش قرار می‌دهند. در کنار استادان ثابت این دوره، استاد گرهارد بورینگ (Gerhard Bowering)، استادیار فرانک گریفل (Frank Griffel)، استاد عادل الوچه و استاد عباس امانات، دانشجویان از استادان برجسته‌ای در دپارتمان‌های تاریخ، علوم سیاسی و خاور نزدیک با گرایش اسلامی بهره‌مند می‌شوند.

دانشجویان دوره دکترای علوم اسلامی باید در فراگیری کامل تاریخ و افکار مذهبی اسلامی به سطح کامل رسیده و همچنین ابزار و راه‌کارهای مورد نیاز را برای معرفی اسلام به دست آورند. آنان باید در زمینه فلسفه اسلامی، الهیات، شیعه‌شناسی، تصوف، تمدن،

بنیادگرایی اسلامی سنتی و مبارزات ضد امپریالیسم معاصر / سخنران: الیور روی (Olivier Roy)؛

۱۴. واکنش ایران به حادثه ۱۱ سپتامبر / سخنران: ناصر هادیان، استاد علوم سیاسی دانشگاه تهران؛

۱۵. فتوا به عنوان راه‌کاری در جهت استحکام حکومت و جامعه در عربستان سعودی / سخنران: محمد العتونه؛

۱۶. اولین همایش مطالعات علوم اسلامی در دانشگاه هاروارد: مفهوم شیعی تجربی / سخنران: عبدالکریم سروش؛

۱۷. معرفی مجدد حقوق جزایی اسلام در نیجریه شمالی / سخنران: رودلف پیترز (Rudolph Peters)؛

۱۸. زنان و بازار کار: جهان اسلام، گذشته و حال / سخنران: امیره سنبل؛

۱۹. تداوم و تحوّل در حقوق اسلامی: مفهوم مذهب و ابعاد عدم توافق حقوقی در مذهب حنفی در قرن دهم / سخنران: ایوب سایت کایا.

دانشگاه ییل

این دانشگاه در ایالت ییل آمریکا قرار دارد و به عنوان یکی از مهم‌ترین دانشگاه‌هایی محسوب می‌شود که در

تشییع و انقلاب اسلامی ایران در این بخش انجام می‌شوند که «درآمدی بر تشییع (تاریخ و دکترین شیعیان دوازده امامی)» اثری از مؤثران مؤمن، «اسلام تندرو» اثری از امانوئل سیوان در رابطه با تندروی شیعیان پس از انقلاب ایران و اصول مورد اختلاف بین مسلمانان شیعه و سنی، نام برد.

دروس ارائه شده در دانشگاه با ذکر اسامی استادان آن‌ها عبارتند از:

۱. شیعیان سنتی / عادل الوجیه؛
۲. محمد و قرآن / بورینگ؛
۳. اسلام / بورینگ؛
۴. درآمدی بر الهیات / گریفیل؛
۵. توسعه افکار شیعی / عادل الوجیه؛
۶. جهاد و بنیادگرایی اسلامی / گرهارد بورینگ و گریفیل؛
۷. افکار مذهبی اسلام / بورینگ؛
۸. قرآن و تفاسیر آن / گرهارد بورینگ؛
۹. الهیات اسلامی / گریفیل؛
۱۰. اسلام و مدرنیته / گریفیل؛
۱۱. اسلام در جهان امروز / فرانک گریفیل؛
۱۲. تعامل اسلام با یهودیت و مسیحیت / گریفیل؛
۱۳. اسلام میانه / گرهارد بورینگ؛
۱۴. تعقل اسلامی و تأثیر آن بر اروپا / فرانک گریفیل؛

حقوق، جامعه و مؤسسات اسلامی اطلاعات لازم و کافی را کسب کنند.

همایش‌ها، سخنرانی‌ها و میزگردهایی نیز در این بخش برگزار می‌گردند که از جمله می‌توان به همایش «ریشه‌های اسلام در آمریکا» با سخنرانی دکتر جیمز جونز از دانشگاه «منهتن» با موضوع «نیاز هویت آمریکاییان مسلمان» و سخنرانی عمر فاروخ از بنیاد «نواوی» با موضوع «اسلام و فرهنگ ذاتی؛ چالش‌های فرهنگی - اجتماعی در پیش روی مسلمانان و آمریکا»، همایش «جوانان مسلمان، امیدها و حقایق» با سخنرانی امام سراج و هاج از «مسجد التقوی» نیویورک، امام شعیب از مرکز اسلامی دانشگاه آمریکن، امام عبدالملک، شیخ یوسف استاس، شیخ شاکر السید، همایش «اسلام سیاسی و نقش آن در سیاست خارجه آمریکا بعد از حادثه ۱۱ سپتامبر» با سخنرانی فرانک گریفیل؛ میزگرد «اسلام؛ دینی به عنوان خشونت یا تهدید» با حضور عباس امانات استاد تاریخ خاورمیانه، گرهارد بورینگ، استاد علوم سیاسی، گرهارد گریفیل استاد یار، کوثر رضوی، استاد تاریخ عصر اسلامی و ویلز جمیز، اشاره کرد.

پژوهش‌های مهمی در رابطه با اسلام،

۱۵. ساختن ایران نوین / عباس امانات. شایان ذکر است که درس «اسلام در جهان امروز» از دروس جدید این دوره محسوب می‌شود و گرایش‌های مذهبی معاصر در دنیای اسلامی از جمله اصلاح‌گرایی و تجدّدگرایی، مدرنیته و بنیادگرایی اسلام (به عنوان مثال [آیه‌الله] خمینی) و جهاد که برادران مسلمان و گروه‌های اسلامی طرفدار آن هستند (به عنوان مثال، مودودی، سید قطب و ترابی) و زمینه‌های تاریخی بنیادگرایی اسلامی در دنیای پلورالیست، از محورهای درس به شمار می‌روند.

دانشگاه کالیفرنیا

«مرکز مطالعات خاور نزدیک گوستاو وون گرانبوم» در دانشگاه کالیفرنیا، لوس آنجلس، در رابطه با مسائل آموزشی و پژوهشی در شاخه علوم انسانی فعالیت می‌کند. این مرکز در رابطه با مسائل فرهنگستانی خاورمیانه پیش‌قدم بوده، به عنوان یکی از بزرگ‌ترین مراکز فرهنگستانی در ایالت متحده آمریکا به دنبال تقویت برنامه‌های آموزش عمومی و طرح‌های پژوهشی در زمینه‌های فرهنگستانی و عمومی در لُس آنجلس و سراسر کالیفرنیا جنوبی شناخته می‌شود.

«مرکز گوستاو وون گرانبوم» به عنوان مجرای اصلی تماس با محققان و دانشمندان خاورمیانه و جهان اسلام از طریق برنامه اقامت آن‌ها در آمریکا نیز فعال است. استادان میهمان و خارجی در این مرکز به طور گسترده از امکاناتی از قبیل کتابخانه وسیع و مجهز شامل مجموعه‌ای از کتب خطی دوران صدر اسلام، که از حیث تنوع کتاب، در آمریکای شمالی رتبه دوم را داراست، استفاده می‌کنند.

مرکز خاور نزدیک همچنین به عنوان محل مناسب اقامت برای اسلام‌شناسان و استادان گوناگون سراسر دنیا محسوب می‌شود که در برنامه‌های منظم و گوناگون مرکز از جمله کارگاه‌های آموزشی و تحقیقی، سخنرانی، گفتگو، میزگرد و بخش وسیعی از برنامه‌های سالانه مرکز شرکت می‌کنند.

مرکز، برنامه‌های آموزشی را از سطح کارشناسی در مطالعات خاور نزدیک تا مقاطع کارشناسی ارشد و دکترا در مطالعات علوم اسلامی اداره می‌کند. مقطع دکترا در دانشگاه کالیفرنیا در رشته مطالعات علوم اسلامی در نوع خود در بین دانشگاه‌های دولتی آمریکا منحصر به فرد است. تمرکز و اساس این برنامه بر

جنبه‌های گوناگون جوامع، تمدن و فرهنگ‌های اسلامی در سطح جهان و از جمله آن‌هایی که در جوامع اسلامی در آمریکا در حال رشد و گسترش هستند، استوار است. در این زمینه، علایق آموزشی و پژوهشی در «مرکز خاور نزدیک گوستاو وون گرانبوم» به مطالعه اسلام، از آفریقای شمالی گرفته تا شبه قاره هند، از عربستان تا آسیای صغیر و بالکان، از مرکز و جنوب شرقی آسیا تا آمریکا می‌پردازد.

برای پذیرش دانشجو، علاوه بر نیازهای اولیه دانشگاه، متقاضیان به طور معمول، باید معادل یک درس در تاریخ صدر اسلام و سه درس در فرهنگ و نهادهای اسلامی را بگذرانند. همچنین دست کم آشنایی با یکی از چهار زبان عمده کشورهای با اکثریت مسلمان، مورد نیاز است که این زبان‌ها عبارتند از: عربی، بربری، هاوسا، اندونزیایی، فارسی، مالایی، سواحلی، ترکی، اردو، ولوف و یوروبا.

حوزه‌های مطالعاتی مرکز شامل مردم‌شناسی، تاریخ، هنر، معماری، ادبیات تطبیقی، اقتصاد، علوم تربیتی، جغرافیا، تاریخ، حقوق، فلسفه، علوم سیاسی، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی،

مذهب و دین می‌شود.

«انجمن فارغ‌التحصیلان ایرانی» و همچنین مؤسسه آمریکایی «مطالعات ایران» نیز در دانشگاه کالیفرنیا به مطالعات ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی می‌پردازند.

درس‌های گوناگونی در بخش آموزشی مرکز ارائه می‌شوند که از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به درس «مقدمه‌ای بر اسلام» توسط استاد پونا والا اشاره کرد. در حال حاضر، برای دستیابی به منابع و اطلاعات ارزشمند در رابطه با خاورمیانه، به صورت مستقیم از طریق شبکه جهانی اطلاع‌رسانی، بخش میارو (MEARO)، اولین پایگاه اینترنتی خاورمیانه در آمریکا در دانشگاه کالیفرنیا فعال است که برای دسترسی علاقه‌مندان، دانشجویان و استادان، منابع چند رسانه‌ای متعددی راه‌اندازی کرده است.

عناوین پژوهشی مهمی که در دانشگاه کالیفرنیا انجام شده و نام محققان آن‌ها به شرح ذیل هستند:

۱. علوم اسلامی؛ سنت و مسائل آن / مالکوم کر (Malcom H. Kerr)؛
۲. تاریخ اسلامی، تاریخ خاورمیانه، تاریخ نوین / آلبرت حورانی (Albert Hourani)؛

۳. از وال هاوزن تا بکر: ظهور کولت گیشته در مطالعات اسلامی / جوزف وان اس (Josef Van Ess)؛
۴. اسلام، مسئله تاریخ‌نگاری و فرهنگ فرانسوی / ادوارد سید؛
۵. اسلام و تجارب تاریخی مردم مسلمان / ارا لاپیدوس (Ira M. Lapidus)؛
۶. شعر عربی و شاعران همه فن حریف / یاروسلاف استکویچ (Jaroslav Stetkevych)؛
۷. مطالعات اسلامی و آینده اسلام / فضل الرحمن؛
۸. اسلام در آئینه آداب / ویلیام گراهام (William A. Graham)؛
۹. تصوّف و شهادت / آن ماری شیمل (Annemarie Schimmel)؛
۱۰. اسلام در اروپای نوین / دیوید کِر (David Kerr)؛
۱۱. اخلاق در اسلام / ریچارد هوانیسیان (Richard G. Hovannisian)؛
۱۲. اخلاق در دکترین سنتی اسلام / جرج مک دیس (George Makdisi)؛
۱۳. کاربردهای قانونی و امروزی احکام فقه / کمال فرضی
- از استادانی که در این مرکز و سایر دانشکده‌های دانشگاه کالیفرنیا مشغول به
- فعالیت در این زمینه هستند، تعدادی با تمرکز بیشتر در موضوعات اسلامی تدریس و تحقیق می‌کنند که در این بین، می‌توان از حسین ضیایی، لطیفه حقیقی، لئونارد بیندر (Leonard Binder)، جانان فرید لندر (Jonathan Fried Lander)، ساندره هیل (Sondra Hale)، عزیزه خزوم، جرجز صباغ، ابوالفضل خالد و نیکی کدی نام برد. شایان ذکر است که بخش سخنرانی و همایش‌های دانشگاه کالیفرنیا در باب مسائل اسلامی و ایران فعّال است که از جمله آن‌ها عبارتند از:
۱. استیلای اسلامی و تاریخ‌نگاری اسلامی: بُعدی جدید از منابع کهن / سخنران: چیس رابینسون (Chase Robinson)، از دانشکده شرق‌شناسی دانشگاه آکسفورد انگلستان؛
۲. سیاست جناحی در ایران معاصر: کاربردی برای سیاست آمریکایی / سخنران: مارک گاسیوروسکی (Mark Gasiorowski)، استاد علوم سیاسی دانشگاه لویزیانا آمریکا؛
۳. نقش ایران در جنگ علیه تروریسم / سخنران: جلیل روشندل، استاد دانشگاه تهران؛
۴. بعد از طالبان، آمریکا و آینده سیاسی جنوب شرقی / سخنران: محمدایوب.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی